

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МОВНИЙ ПРОСТІР ГРАМАТИКИ:
АКТУАЛЬНІ СТУДІЇ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

*На честь 60-річчя член-кореспондента НАН України
Анатолія Загнітка*

Донецьк ДонНУ 2014

УДК 81 '36(082)
ББК Ш 10*2
М 741

Редакційна колегія: Іван Вихованець, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Україна); Катерина Іорденська, доктор філологічних наук, професор (Україна); Мар'ян Скаб доктор філологічних наук, професор (Україна); Ольга Бессонова, доктор філологічних наук, професор (Україна); Володимир Каліущенко, доктор філологічних наук, професор (Україна); Галина Лукаш, доктор філологічних наук, професор (Україна); Євген Отін, доктор філологічних наук, професор (Україна); Михайло Сенів, доктор філологічних наук, професор (Україна); Вячеслав Теркулов, доктор філологічних наук, професор (Україна); Майя Всеволодова, доктор філологічних наук, професор (Росія); Марія Кошошкевич, доктор філологічних наук, професор (Білорусь); Неслав Ляхур, доктор філологічних наук, професор (Польща); Людмила Попович, доктор філологічних наук, професор (Сербія); Михайло Вінтонів, доктор філологічних наук, професор (Україна) (науковий редактор); Ілля Данилюк, кандидат філологічних наук, доцент (Україна); Ганна Ємельяненко, кандидат філологічних наук, доцент (Україна); Жанна Краснобаєва-Чорна, кандидат філологічних наук, доцент (Україна); Ірина Сахарук, аспірант (технічний секретар) (Україна); Ганна Ситар, кандидат філологічних наук, докторант (відповідальний секретар) (Україна).

Затверджено до друку Вченою радою Донецького національного університету (протокол № 6 від 6.06.2014 р.).

Рецензенти:

Мойсігнко Анатолій, доктор філологічних наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка);

Ковалевська Тетяна, доктор філологічних наук, професор (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова);

Олексенко Володимир, доктор філологічних наук, професор (Херсонський державний університет).

Затверджено до друку Вченою радою факультету романо-германської філології Воронежського державного університету (протокол № 9 від 23.06.2014 р.).

Рецензенти:

Кретов Олексій, доктор філологічних наук, професор (Воронезький державний університет);

Фененко Наталія, доктор філологічних наук, професор (Воронезький державний університет);

Шарандін Анатолій, доктор філологічних наук, професор (Тамбовський державний університет імені Г. Р. Державша).

Засновник: Донецький національний університет, кафедра української мови та прикладної лінгвістики.

Електронна версія збірника доступна на Донецькому лінгвістичному порталі за адресою www.mova.dn.ua

Мовний простір граматики : актуальні студії: зб. наук, праць / Донецький нац. ун-т;
наук. ред. М. О. Вінтонів. - Донецьк : ДонНУ, 2014. На честь 60-річчя член-
кореспондента НАН України Анатолія Загнітка. - 485 с.

ISBN 978-966-639-659-7

Розглянуто актуальні проблеми теорії мови, функційної, категорійної, зіставної граматики, з'ясовано напрями еволюції морфологічних і синтаксичних категорій, а також їхні функційні вияви в тексті, встановлено особливості семантики фразеологічних і лексичних одиниць, висвітлено напрями прикладної лінгвістики, термінознавства, соціолінгвістики й когнітивної лінгвістики.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів-філологів.

© Донецький національний університет, 2014
© Автори статей, 2014

ЗМІСТ

Радіонова І етяна	Семантико-стилістичне навантаження заголовків сучасної української преси	3 14
Шаповалова Наталія	Лексичні засоби вербалізації концепту <i>межа</i> у творчості Василя Стуса	319
Щепка Оксана	Порівняння в поетичному дискурсі кінця ХХ - початку ХХІ століть: когнітивно-прагматичний аспект	322
РОЗДІЛ VII	Проблеми діалектології, соціолінгвістики та ономастики	327
І рещук Василь	Діалектне слово в художньому тексті	327
Клименко Наталія	Структурно-семантичний аналіз назв спідниці в українських східностепових говірках	332
Кудрейко Ірина	Соціолінгвістичний портрет Донеччини: динаміка системи освіти рідною мовою	338
Лукаш Галина	Ігрові засади квазіонімної номінації реальності	343
Ригованова Вікторія	Поняття етнолінгвістична вітальність у соціолінгвістиці	348
Соколова Світлана	Параметри українсько-російського та російсько-українського білінгвізму за суб'єктивною та об'єктивною оцінкою (на матеріалі анкетування студентів-журналістів східного регіону)	353
РОЗДІЛ VIII	Прикладна лінгвістика: напрями й аспекти дослідження	359
Данилюк Ілля	Корпус мікротекстів розмовного стилю на прикладі записів авторської радіопрограми А.П. Загнітка «Мово рідна, слово рідне...»	359
Ковалевська Тетяна	Ідентифікаційні параметри комунікативної особистості в нейролінгвістичному програмуванні	365
Кретов Алексей	Маркемный анализ поэзии Тараса Шевченко	369
Krasnobayeva-Choma Zhanna	Terminological System of Phraseology: Database	39 !
РОЗДІЛ ІХ	Актуальні проблеми зіставної лінгвістики	396
Андерш Иозеф	Проблеми типології слов'янського речення	396
Басиров Ишамиль	Метафори у сфері дієслів розуміння різноструктурних мов	399
Бессонова Ольга	Процедури концептуального аналізу в зіставних дослідженнях	402
Іваницька Ніна, Іваницька Наталія	Багатомірність синтагматичних параметрів української та англійської дієслівних систем	414
Ляхур Чеслав	Сочетание первичных предлогов как один из способов развития славянского предложного состава	420
Материнська Олена	Закономірності семантичного розвитку меронімичної лексики	423
Насько Г анна	Вияв стратегій метафоричного шифрування та підказки мовленнєвого жанру загадки в германських мовах	432
Ситенко Ольга	Неологізми у сфері інформаційних технологій	438
Putilina Oksana	Basic Trends at Syntactic and Sociolinguistic levels of Present-Day English: Typology of Changes	443
РОЗДІЛ Х	Ономастичні еї іюди	449
Отин Евгений	Ономастические мелочи	449
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ		47S
THE CONTENTS		479
СОДЕРЖАНИЕ *		482

МОВНИЙ ПРОСТІР ГРАМАТИКИ: АКТУАЛЬНІ СТУДІЇ

- Селіванова 2006: Селіванова, Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія [Текст] / О. Селіванова. Полтава : Довкілля-К, 2006. - 716 с.
- (мик 1991: Смик, І .К. Корисні та рідкісні рослини України: словник-довідник народних назв [Текст] / І .К. Смик. - К. : Українська радянська енциклопедія ім. М. Бажана, 1991. - 412 с.
- Сніховська 2005: Сніховська, І.Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові [Текст] : авторсф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 "Германські мови". - Запоріжжя. 2005. - 20 с.
- Хейзинга 2011: Хейзинга, Йохан. Homo Ludens. Человек играющий [Текст] / Йохан Хейзинга / Сост. и пер с нидерл. Д. В. Сильвестрова: Комментар., указатель Д. Э. Харитоновича. - СПб. : Изд-во Ивана Лимбаха, 2011. С. 393-398.
- Prekladani 2003: Prekladani a cestina [Text], - Praha : H & H, 2003. - 264 s.
- Stepniak 1993: St^pniak, Klemetis. Slownik tajemniczych gwar przestypczych [Text] / K. Stypniak. London : Puls, 1993. - 735 s.

Список скорочень

- ЕСУМ: Етимологічний словник української мови. В семи томах. Т. 1-5. [Текст]. - К. : Наукова думка. 1982 - 2006.
- ССУС: Словник сучасного українського сленгу / Упорядник Т.М. Кондратюк [Текст]. Х. : Фоліо 2006. 330с.
- ФСССГД. Ужченко, В. Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу [Текст] / Віктор Ужченко, Дмитро Ужченко. - Вид 6-е, доповн.й переробл. - Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. - 552 с.

В статье представлен анализ искусственно созданных на основе языковой игры лексем, являющихся своеобразными потенциальными словами, которые по своему лексическому содержанию и словообразовательной ономастической модели напоминают имена собственные и могут быть им омонимичными. Прослежены игровые принципы квазионимной номинации реальности, выяснены способы создания квазионимов; обозначены особенности актуализации их употребления в устной речи, определены условия их современного использования.

ключевые слова, каламбур, квазионим, языковая игра, онимная модель образования, онимная номинация.

The article presents the analysis of artificially created tokens based on the wordplay which are a kind of potential words that by their lexical content and derivation onomastic model remind proper names and can be found homonymous. Principles of quasionymic nomination of reality were traced, ways to create quasionym were found; features of the actualization of their usage in speech were marked; the conditions for their modern use were defined

Keywords, pun, c/uasionym, wordplay, model of proper name creation, onymic nomination.

Надійшла до редакції 11 квітня 2014 року.

УДК 81'27:316.356.4

Вікторія Ригванова

ПОНЯТТЯ ЕТНОЛІНГВІСТИЧНА ВІТАЛЬНІСТЬ У СОЦІОЛІНГВІСТИЦІ

Розкрито зміст нового поняття соціолінгвістики «етнолінгвістична вітальність». Описано структурні параметри для вимірювання рівня вітальності мовної групи: виокремлено демографічні та статусні показники, показники інституційної підтримки для аналізу вітальності групи. Розглянуто співвіднесеність понять «вітальність» та «стійкість». Теорія етнолінгвістичної вітальності має евристичну цінність, об'єднуючи соціолінгвістичні, культурологічні дослідження з вивченням питань соціальної психології.

Ключові слова: соціолінгвістика, мовна ситуація, етнолінгвістична вітальність, етнолінгвістична стійкість, мовна група.

Глобалізаційні процеси, відсутність у сучасному світі одномовних країн, і, як наслідок, прагнення держав до збереження, захисту унікальності своєї мови визначають динаміку досліджень мовних та етнічних проблем. Метою нашої статті є визначити зміст поняття «етнолінгвістична вітальність» та проаналізувати параметри вітальності мовних груп в англійській літературі, а завдання розглянути категорійний апарат соціолінгвістики та з'ясувати сутнісні ознаки нового поняття етнолінгвістична вітальність.

«Нині в Україні етнічна культура та ідентичність українського народу перебувають у кризовому стані, [...] з усього комплексу української етнічної культури залишилася лише українська мова, яка в майбутньому може бути витіснена російською, а потім англійською та іншими. [...] Отже, європейська та світова інтеграція не повинні призвести до культурної уніфікації й денационалізації українського етносу» [Плохих 2010: 119].

Передумовою дослідження такої соціолінгвістичної категорії, як «мовна ситуація» в Україні, стала поява комплексних не тільки описових, але й рекомендаційних робіт. До них зараховуємо колективну монографію «Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом» [Мовна 2008]. для роботи над якою об'єднали

Розділ VII. ПРОБЛЕМИ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ, СОЦІОЛІНГВІСТИКИ ТА ОНОМАСТИКИ

зусилля фахівці не тільки філологічних, але й соціологічних, історичних, політичних наук. Спільна робота представників різних галузей науки дала можливість виявити історичні причини виникнення неоднорідної ситуації в Україні; проаналізувати валідність сучасних опитувань щодо мовного питання в державі; визначити поняттєву основу законодавства про мови в Україні із хронологічним аналізом, проблеми імплементації норм міжнародного права в національне законодавство; простежити мовне та політико-ідеологічне протистояння в державі, роль зовнішніх чинників у політизації мовних проблем тощо. Проводячи ґрунтовний аналіз сучасного стану мовної ситуації в Україні, автори наголошують на тому, що «мовна сфера є однією з найважливіших суспільних сфер, не лише засобом спілкування членів суспільства, а й соціальним феноменом, у якому концентрується сама сутність історичного бугтя народу й індивідуального самоусвідомлення людини, найвиразнішою ознакою національної ідентичності». Водночас дослідники звертають увагу на те, що «в Україні паралельне існування найбільш поширених мов не стало джерелом суспільних конфліктів. Разом з тим, державна політика щодо регулювання мовної сфери належить до одного з полемічних політичних питань, з приводу якого періодично виникає суспільна напруга внаслідок штучної мобілізації мовних груп у прагматичних інтересах різних політичних сил» [Мовна 2008: 119].

В іншому дослідженні за редакцією Ю. Бестере-Дільгер «Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз та рекомендації» [Бестере-Дільгер 2008], що є результатом проекту «Мовна політика в Україні: антропологічні, лінгвістичні аспекти та подальші перспективи», представники п'яти дисциплін: антропології, мовознавства, політології, юриспруденції, соціології, оцінюючи стан співіснування української та російської мов на теренах України, зауважують, що, «як свідчать результати і масового, і фокус-групового опитування, рівень конфліктності мовних питань лишається низьким» [Бестере-Дільгер 2008 : 131].

В. О. Котигоренко обстоює думку про те, що «поліетнічність України є об'єктивним, історично сформованим компонентом її суспільних реалій. Відмінності в етнічній структурі, мовних, культурно-світоглядних, геополітичних та інших орієнтацій населення України продукують і протиріччя на ґрунті незбігу відповідних інтересів. Разом з тим, характерною ознакою українства в усі часи була його специфічна культурна толерантність — здатність сприймати і засвоювати інші культури й світогляди. Тому кількісно переважаючий і формально визнаний титульний український етнос не є носієм асиміляційної загрози для етнічних меншин. Сучасну Україну можна визначити регіоном з порівняно низьким ступенем етноконфліктності і відсутністю антагоністичних протиріч у міжетнічних стосунках» [Котигоренко 2005: 25].

Проте в сучасних дослідженнях дедалі частіше лунають занепокоєння, що «конфліктогенний потенціал мовної проблеми в Україні досить високий» [Яворська]. Дисертаційні роботи років незалежності демонструють активізацію наукового інтересу до особливостей взаємодії етнічного та мовного розвитку в аспектах етнодержавотворення, етнополітології, українознавства, мовознавства [Обушний 1999; Леонова 2005; Скіяр 2010; Горбань 2010].

На важливості простеження взаємодії мовного й етнічного розвитку наголошує й автор навчального посібника «Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики» Г. П. Мацюк. Скажімо, на сторінках посібника читач (це розраховано на студента) дізнається про введення мовної ознаки у зміст поняття «етнос» [Мацюк 2009: 16—17], про зв'язок понять «мова», «самосвідомість», зокрема етнічна та національна.

Отже, на сучасному етапі розвитку соціолінгвістики науково актуальним є комплексне осмислення мовної ситуації в етномовному контексті, що дає змогу, по-перше, змодельовати співіснування двох і більше мовних спільнот, по-друге, об'єктивно визначити подальші варіанти етномовного розвитку: асиміляція, інтеграція, сегрегація чи маргіналізація, по-третє, вчасно виявити тенденції протистоянь та конфліктів і вжити заходів для культивування активної толерантності. «Зростаюча мультикультурізація національних спільнот все гостріше актуалізує проблему толерантного відношення до Іншого (Чужого), який можна виміряти у двох категоріях - «активна толерантність» як моя свідомо позиція поваги до Іншого та «пасивна толерантність» як вимушена необхідність «терпіти» присутність Іншого» [Бакальчук 2010: 92]. Такому описові сприяє введення до категорійного апарату соціолінгвістики популярного в міжнародній практиці поняття етнолінгвістичної вітальності.

Поняття «вітальність» і «віталізм» є загальноприйнятими для філософії, біології, медицини та психології і позначають життєву силу та силу життєвої функції, наявної в організмі, від якої залежать усі вияви життя [Віталізм].

Термін «етнолінгвістична вітальність» впроваджено в колективній роботі «Language, ethnicity and intergroup relations» Howard Giles, Richard Y. Bourhis, D. M. Taylor у 1977 р. [Giles 1977] (див. також [Bourhis 2008: 190]). Предмет етнолінгвістики у структурі поняття варіюється від «ставлення мовців до мови» в Е. Хаугена (Einar Haugen) до «лінгвістичної дистанції між контактними мовами» у Х. Хармана [Yagmur 2011: 102]. Помітивши, що мовні групи можуть або розвиватися, або занепадати, що часто залежить від історичних або ситуативних причин, дослідники створили теоретичний конструкт, який встановлює таксономію структурних змінних, котрі визначають напрям взаємодії контактних мовних груп. Поняття вітальності групи уможливує осмислення соціоструктурних змінних, які впливають на силу мовної групи в мультилінгвальному оточенні. Вітальність мовної спільноти дослідники визначають як «те, що робить групу здатною функціонувати як окрема та активна колективна єдність у міжгруповій взаємодії» [Ehala 2010: 308]. Цю більшою вітальністю характеризується група, то вірогідніше, що вона виживе і розвиватиметься як колективна єдність у деякому

МОВНИЙ ПРОСТІР^РАМАТИКИ: АКТУАЛЬНІ СТУДІЇ

міжгруповому контексті. Відповідно, ті групи, що мають низький рівень вітальності можуть припинити своє існування як окрема мовна група в міжгруповій взаємодії. У наведеній нижче таблиці 1 відображено, які соціоструктурні змінні впливають на вітальність мовних спільнот, а саме: демографічний показник, інституцій на підтримка та статус.

Таблиця /

Вітальність мовної спільноти (1,1)		
Слабка ▶▶	середня	сильна
Демографічні показники	Інституційна підтримка	Статусні показники
<p>Кількість мовців Абсолютна кількість Рівень смертності Вікова піраміда Ендогамія/екзогамія Міжнародна трансмісія мови Еміграція Імміграція</p> <p>Дистрибуція мовців 1. Присутність на історично успадкованій території 2. Концентрація мови на національній/релігійній/ міській території 3. Співвіднесеність кількості мовців у внутрішній групі (Л1) У8. зовнішній групі (Б2, Е3)</p>	<p>Формальна та неформальна підтримка мови (Л1) Освіта Державні служби Економіка ЗМІ Поліція та армія Лінгвістична географія (Л1 уя. Е2, Е3) Культура Політичні інститути Спорт та дозвілля Релігійні інститути Лідерство та системність</p>	<p>1. Соціоісторичний престиж мовної спільноти щодо інших мовних спільнот 2. Сучасний соціальний статус мовної спільноти щодо інших мовних спільнот 3. Статус мови щодо інших мов (регіональний, національний, міжнародний) 4. Соціоекономічний статус (національний та міжнародний рівні) 5. Соціоекономічний статус мовної спільноти щодо інших мовних спільнот</p>

До демографічних ознак належить абсолютна кількість членів мовної групи та їх дистрибуція в місті, регіоні та на національній території. Кількість чинників, що формують мовну групу, часто визначається одним або поєднанням декількох лінгвістичних показників: І 1 як рідна мова (материнська мова) мовців групи; знання першої та другої мови; використання першої/ другої мови у приватному житті, вдома чи з друзями. Кількісні показники охоплюють і рівень народжуваності, вікову піраміду, екзогамію / ендогамію, форми еміграційних та імміграційних процесів на території. Екзогамія, або доля мовно змішаних шлюбів, впливає на вітальність мовної меншості, оскільки батьки часто використовують домінуючу мову для спілкування з дітьми або вибирають цю мову для навчання. Показники дистрибуції визначають кількісну концентрацію мовців на різних частинах території, кількісну співвіднесеність із чисельністю зовнішньої групи та зайнятість / незайнятість території. Дистрибуція мовців 1.1 на деякій території (міській чи регіональній) безпосередньо залежить від сили внутрішньогрупових контактів, а отже, від частоти використання Л1 у приватній чи публічній сфері. Що вищий показник кількості членів групи з-поміж населення, то сильніші мовні контакти і то вірогідніше, що мову меншості використовуватимуть у приватному житті. Мова меншості, кількість членів і контактів якої зростає на тій чи іншій території, може стати мовою публічного життя, використовуватися в регіональних бізнес-колах та служити засобом спілкування в регіональних держслужбах. Вітальність мовної спільноти може зазнати: 1) позитивного впливу, за умови досягнення групою статусу більшості в тому чи іншому регіоні чи політичній сфері, та 2) негативного впливу, якщо група дуже слабо розселена в місті чи регіоні. Сукупно ці демографічні показники можуть бути використані для визначення демолінгвістичних тенденцій, зокрема таких, як: збереження мови, мовний зсув, втрата мови або трансмісія Б1 рідної мови в поколіннях. У демократичних державах демографічні показники є визначальними для мовної групи, оскільки «сила кількості» може бути використана як привід для узаконення і надання тієї інституційної підтримки групі, яку вона погребує для тягlosti поколінь у мультимовному суспільстві [Воїгійя 2008: 192].

Ступінь, якого мовна спільнота досягла у формальному та неформальному представництві в суспільних інститутах, регіоні, області чи державі, визначає поняття «інституційна підтримка». Неформальна підтримка це рівень, якого мовна меншинна група досягла як організація, що репрезентує та захищає свої мовні інтереси в державному і приватному функціонуванні: розвиненість культури, використання мови в освіті, медицині, географічних назвах. Вартий уваги той факт, що дослідники наголошують: якість лідерів, які можуть очолювати формальні та неформальні інститути як представники деякої мовної групи, істотно впливає на ступінь інституційної підтримки мовної спільноти. Відсутність якісного лідера може спричинити втрату

інституційної позиції, якої набуло попереднє покоління, і позбавити можливості мати таку позицію майбутнє покоління.

Статусні показники визначають культурну й економічну активність мовної групи. У цьому аспекті корелятивним є таке соціолінгвістичне поняття, як престижність мови. До прикладу, престижність англійської мови у світі настільки потужна в соціоекономічній, науковій та культурній сфері, ідо багато держав вибирають вивчення ашпінської мови як другої з молодшої школи до університету. Престижність мови формує у членів групи позитивну соціальну ідентифікацію, що сприяє психологічній мобілізації для захисту і поліпшення вітальності в державі. Відповідно, відчуття себе членом групи з низькою престижністю мови формує негативну ідентичність, що в подальшому підриває колективне бажання захищати статус окремої мовної спільноти, а це неминуче призведе до лінгвістичної асиміляції. Престижність мови деякої групи може зазнавати позитивного та негативного впливу від мовного законодавства, яке закріплює відповідний статус мови в суспільстві.

Повнота і сила названих трьох показників, що впливають на вітальність груп, визначають напрям подальшого функціонування мовної групи. Водночас науковці зауважують, що мовна група може мати слабкі показники демографічних ознак, проте сильну інституційну підтримку та яскраво виділений статусний показник, що визначатиме її вітальність як середню порівняно з тими групами, які матимуть низькі рівні за всіма показниками. Ті мовні групи, що мають сильну вітальність, здатні функціонувати як окрема колективна єдність, на відміну від тих, які мають низький показник вітальності. Такі показники в теорії вітальності йменовано об'єктивними. Вони слугують для опису, аналізу і подальшого порівняння контактних мовних груп. Зважаючи на нестабільну позицію мовних груп у мільтикультурному світі, такі дослідження сприяють глибшому розумінню реальної ситуації.

Вивчення об'єктивної вітальності стало популярним у західній практиці для дослідження мовних груп у білінгвістичному та мультлінгвістичному середовищі. Зокрема, журнал «Journal of Multilingual and Multicultural Development» демонструє активізацію досліджень у цьому напрямку, один із випусків якого ^011р. було присвячено темі етнолінгвістичної вітальності. Використовуючи теорію об'єктивної вітальності, досліджено вітальність франкофонів у Квебеку, іспанців у США, каталонців в Іспанії, басків в Іспанії тощо. Як зазначають автори статті «Tradition and innovation in the Ethnolinguistic Vitality theory», кількість досліджень етнолінгвістичної вітальності 1995 р. дорівнювала понад 20, а 2009-го - 144 [Yagmur 2011: 101]. Подальше осмислення чинників, що впливають на вітальність мовної групи, приводить науковців до думки про необхідність вимірювання ставлення членів груп до вияву об'єктивних показників вітальності і своєї, і зовнішньої групи. Оцінка соціопсихологічних аспектів об'єктивної вітальності згодом виокремлюється в інший вид аналізу, так звану «суб'єктивну вітальність». Порівнюючи дані об'єктивної та суб'єктивної вітальності, часто можна помітити, що члени деякої мовної групи переоцінюють, перебільшують рівень вітальності зовнішньої і групи. Така ситуація здатна сприяти формуванню стереотипів щодо іншої мовної групи та страху за існування власної групи. Для вимірювання ставлення та оцінок членів мовної групи до своєї та зовнішньої групи розроблено питальник із 60 питань (The subjective vitality questionnaire (SVQ)) [Bourhis 2008: 19]. Варто зазначити, що кількість параметрів для вирахування вітальності варіюється в кожного дослідника, проте запропоновані в нашому огляді параметри є типовими для більшості досліджень. Ми розглянемо співвіднесеність понять «вітальність» та «стійкість», які не варто вживати синонімно. Якщо вітальність визначається як здатність спільноти до функціонування як окремої колективної єдності, то стійкість - це здатність продовжувати своє існування як група. Так, М. Ехала наводить приклад з естонською діаспорою, що після II Світової війни активно функціонувала не тільки на локальному, але й на міжнародному рівні, відкривала школи, церкви і створювала організації. Тож вітальність цієї групи можна оцінити високо, проте культурну активність виявляє і підтримує лише старше покоління, а загалом мовна група виявилась нестійкою через екзогамію і, як наслідок, пробою в трансмісії мови та культури між поколіннями.

Отже, вітальність не є гарантом стійкості [Ehala 2010: 3]. Звичайно, як і будь-яка теорія, теорія стійкості ні вистічної вітальності зазнала критичних зауважень, проте за 30 років свого існування три показники, запропоновані науковцям у 1977 р. для вимірювання вітальності груп, визнані валідними, а динаміка робіт за ним форматом дослідження взаємодії мовних груп визначає високу евристичну вагомість цієї теорії, що спромоглась об'єднати зусилля соціолінгвістичних, культурологічних досліджень та досліджень із соціальної психології.

Література

Бакальчук 2010 : Бакальчук В. О. Толерантність до нетолерантності: проблеми протидії нетерпимості в Україні [Текст] / В. О. Бакальчук // Стратегічні пріоритети : [наук.-аналіт. зб. Нац. ін-ту стратегічних досліджень / за ред. А. В. Єрмолаєва]. - 2010. - № 1/2 (14/15). - С. 92-97.

Бесієрс-Дільбер 2008 : Мовна політика та мовна ситуація : аналіз та рекомендації / за ред. Юліане Бестерс-Дільбер. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. - 364 с.

Віталізм : Віталізм : філософський словник [Електронний ресурс]. Режим доступу? http://dic.academic.ru/dic.nst7enc_philosophy/208.

Горбань 2010 . Горбань Г. Ю. Еволюція ідеї національного самовизначення в українській суспільно-політичній думці кінця XIX — першої чверті XX століть [Текст] : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.05

МОВНИЙ ПРОСТІР ГРАМАТИКИ: АКТУАЛЬНІ СТУДІЇ

«етнополітолога та етнодержавознавство» / Тетяна Юріївна Горбань. - К., 2010. - 34 с.

Котигоренко 2005 : Котигоренко В. О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт [Текст] : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.05 «етнополітологія та етнодержавознавство» / В. О. Котигоренко. - К., 2005. - 34 с.

Леонова 2005 : Леонова А. О. Державна етнокультурна політика в Україні на сучасному етапі: механізми формування і реалізації [Текст] : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.05 «етнополітологія та етнодержавознавство» / Алла Олександрівна Леонова. - К., 2005. - 35 с.

Мацюк 2009 : Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики [Текст] : навч. посіб. - Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. - 212 с. - (Сер. : «Мова та соціум» ; вин. 2).

Мовна 2008 : Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. - К. : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса ПАН України, 2008. - 398 с.

Обушний 1999 : Обушний М. І. Етнонаціональна ідентичність в контексті формування української нації [Текст] : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : спец. 23.00.05 «етнополітологія та етнодержавознавство» / Микола Іванович Обушний. - К., 1999. - 35 с.

Плохих 2010 : Плохих В. І. Етнічна глобалізація: поняття та зміст [Текст] / В. І. Плохих // Стратегічні пріоритети : [наук.-аналіт. зб. Нац. ін-ту стратегічних досліджень / [за ред. А. В. Єрмолагв.]. - 2010. - № 3 (16) - С. 113-119.

Скляр 2010 : Скляр В. М. Еволюція етномовних процесів в Україні наприкінці ХХ на початку ХХІ ст. [Текст] : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : спец. 09.00.12 «українознавство» / Володимир Миколайович Скляр. - К., 2010. - 34 с.

Яворська : Яворська Г. Мовні конфлікти: штучні чи реальні : презентація [Електронний ресурс]. Доступно з: http://www.uames.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=47:v-&catid=11:2010-06-01-10-24-12&Itemid=12.

Bourhis 2008 : Bourhis R. Y. Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities in (the Vitality of the English-Speaking Communities of Quebec: From Community Decline to revival / ed. by R. Y. Bourhis, R. Landry. - Montreal ; Quebec : CEETUM, Université de Montréal, 2008. - P. 185-213.

Giles 1977: Giles H. towards a theory of language in ethnic group relations in Language, ethnicity and intergroup relations [Текст] / Ed. H. Giles / H. Giles, R. Y. Bourhis, D. M. Taylor. - London : Academic Press, 1977. P. 307-348.

Ehala 2010 : Ehala Martin. Refining the notion of ethnolinguistic vitality [Текст] / Martin Ehala // International Journal of Multilingualism. - 2010. - Vol. 7, № 4. - P. 1-16.

Yagmur 2011 : Yagmur Kutlay. Tradition and innovation in the Ethnolinguistic Vitality theory [Текст] / Yagmur Kutlay. Ehala Martin // Journal of Multilingual and Multicultural Development. -2011,- Vol. 32:2,- P. 101-110.

Раскрыто содержание нового понятия социолингвистики «этнолингвистическая витальность». Описаны структурные параметры для измерения уровня витальности языковой группы; выделены демографические и статусные показатели, показатели институциональной поддержки для анализа витальности группы. Рассмотрено соотношение понятий «витальность» и «стойкость». Теория этнолингвистической витальности имеет эвристическую ценность, объединяя социолингвистические, культурологические исследования с изучением вопросов социальной психологии.

Ключевые слова: социолингвистика, языковая ситуация, этнолингвистическая витальность, этнолингвистическая стойкость, языковая группа.

The article discusses the content of new sociolinguistic notion of «ethnolinguistic vitality». It describes structural parameters for measuring the vitality of language groups. The paper singles out demographic and status factors as well as characteristics of institutional support to group vitality analysis. It also reviews the correlation of the notions of «vitality» and «stability». The theory of ethnolinguistic vitality has got a heuristic value combining sociolinguistics and cultural research with studying the issues of social psychology.

Keywords: sociolinguistics, language situation, ethnolinguistic vitality, ethnolinguistic stability, language group.

Надійшла до редакції 10 квітня 2014 року.